

Personības veidošanās un attīstība – vēsturisku personību piemēri

Sasniedzamais rezultāts: analizēju dažādu vēsturisku personību dzīvesstāstus, lai secinātu par izvēlēto personību izvēlēm un morāles dilemmām Pirmā un Otrā pasaules kara laikā Latvijā, skaidroju šo cilvēku personības veidošanos un konkrētās rīcības vēsturiskā kontekstā, interpretēju, ar kādām ētikas problēmām viņi bija spiesti saskarties.

1. Izvēlies vienu no pielikumā piedāvātajām personībām.
2. Izlasi dzīves gājuma aprakstu un atbildi uz dotajiem jautājumiem! Uzdevumu vari pildīt individuāli vai sadarbojoties ar klasesbiedriem.

A. Izcelsme	→	<ul style="list-style-type: none"> • Kāds bija šīs ģimenes sabiedriskais un ekonomiskais stāvoklis? • Pēc kā tā varēja tiekties? • Kādas atziņas par dzīvi šai personībai varēja rasties bērnībā?
Kādā ģimenē un vidē šī personība ir dzimusi un augusi?		
B. Izglītība	→	<ul style="list-style-type: none"> • Kādas iespējas iegūtā izglītība deva? • Kādu sociālo stāvokli tā palīdzēja iegūt? • Kas personību varēja apmierināt tās izglītībā un kas nē?
Kādu izglītību šī personība ieguva?		
C. Karjera	→	<ul style="list-style-type: none"> • Kādi ir būtiskākie pavērsiena punkti šīs personības karjerā? • Kas varēt būt šo pavērsiena punktu cēlonis?
Kādus panākumus šī personība guva?		
D. Mūža nogale	→	<ul style="list-style-type: none"> • Kas notika ar personību? • Kas bija šī notikuma cēlonis? • Kā personība pati varētu vērtēt to, kas ar viņu notika?
Kā var vērtēt katras personības mūža nogali?		
E. Raksturojums	→	<ul style="list-style-type: none"> • Kuras īpašības vērtējamas atzinīgi? • Kuras var uzskatīt par diskutablām? • Kā personības rakstura īpašības ietekmēja šī cilvēka rīcību?
Kā var vērtēt katras personības raksturu?		
F. Vēsturiskie apstākļi	→	<ul style="list-style-type: none"> • Kuri vēsturiskie pavērsieni ietekmēja personības dzīvi? • Ar kādām izvēlēm šo notikumu dēļ personība varēja saskarties? • Kas, visticamāk, noteica personības izvēli? Kas varētu to mainīt? • Ko šī personība varētu uzskatīt par savu kļūdu? • Cik liela ir iespēja, ka personība šo kļūdu atzītu?
Kā tie ietekmēja personību?		

3. Salīdziniet savas atbildes grupās (1 personību aplūko 1 vai 2 grupas)

- Grupā vienojieties par to, kā katrs atsevišķs faktors ietekmēja apskatītās personības veidošanos un dzīvi!
- Seciniet, kādas vērtības ar savu dzīvi apliecina vai noliedz šī personība! Kas par to liecina?

4. Prezētējiet klasesbiedriem grupas atziņas, būtiskāko fiksējiet uz tāfeles.

5. Turpmāko darbu veiciet divās grupās: 1) tie, kas vērtēja personības Pirmā pasaules kara un Neatkarības kara laikā, un 2) tie, kas vērtēja personības Otrā pasaules kara laikā! Noskaidrojiet:

- vai pastāv kādas vērtības, kas varētu vienot šīs personības;
- cik lielā mērā katra no viņām varēja mainīt savu likteni (diskusiju laikā varat balsot par trim versijām: 1) noteikti nevarēja, 2) varēja, bet nebūtiski, 3) varēja un būtiski. Argumentējiet, kas par to liecina;
- kādus vēl pētījumus par šīm personībām būtu interesanti veikt?

6. Individuāli uzrakstiet īsu pārspriedumu, par ko jums rosina padomāt veiktie uzdevumi un iepazīto personību likteņi – ar kādām ētikas problēmām un morāles dilemmām izvēlētās personības saskārās un kā tika galā ar tām attiecīgajos vēsturiskajos apstākļos?

Latvijas personības Pirmajā pasaules karā un Neatkarības karā

Pirmajā pasaules karā (1914–1918) pēc Februāra revolūcijas sabruka Krievijas impērija, un tas deva iespēju izveidot neatkarīgu Latvijas valsti. Jauno valsti bija jāaizstāv Neatkarības karā (1918–1920). Ar šiem notikumiem ir saistīta **Jukuma Vācieša** un **Oskara Kalpaka** dzīve. Pirmajā pasaules karā Krievijas impērijas armijas sastāvā abi karoja pret Vācijas impērijas armiju, taču Neatkarības karā Jukums Vācietis darbojās Sarkanās armijas rindās, kas ar Pētera Stučkas valdības palīdzību gribēja pievienot Latviju komunistu pārvaldītajai Krievijai, bet Oskars Kalpaks sāka veidot neatkarīgās Latvijas bruņotos spēkus, kas karoja pret Sarkanu armiju.

Jukums Vācietis (1873–1938)

Izcelsme

Jukums Vācietis dzimis Jaunmuižas (Jaunlutriņu) vecākā kalpa Jukuma Vācieša un viņa sievas Līzes daudz bērnu ģimenē. Muižas kalpi, atšķirībā no māju saimniekiem, bija atkarīgi no vietējā barona labvēlības, un tiem nebija savas saimniecības. Par labu kalpošanu baroni kalpiem varēja dot mājas un ļaut patstāvīgi apsaimniekot kādu zemes gabalu, taču barons varēja to visu arī atņemt. Tādēļ Vāciešu ģimene sapņoja iegūt paši savu zemi un saimniecību, lai justos neatkarīgi un iegūtu labāku stāvokli sabiedrībā. Tomēr arī trūcumā viņi nedzīvoja. Jukuma, bērnībā saukta pat Juci, nākotnes plānus ietekmējis kāds radnieks, kas piedalījies leģendārajos Krievijas impērijas karos ar Osmaņu impēriju. Viņš stāstījis kara stāstus un uzdāvinājis savu cepuri ar sarkanu malu. Mācības kara skolā bija bez maksas un deva iespēju ātri iegūt augstāku stāvokli sabiedrībā.

Izglītība

Vāciešu ģimenes ienākumi bija pietiekami, lai Jukums pietiekami ilgu laiku varētu veltīt mācībām un sagatavoties karaskolām. Viņš arī bija talantīgs un ātri apguva zināšanas. Pēc mācībām Šķēdes un Jaunlutriņu pagasta skolās Jukums mācījās Kuldīgā un, lai sapelnītu naudu iztikai, strādāja fabrikā “Vulkāns”. Pēc pamatzglītības iegūšanas jaunietis apguva pirmās karavīra iemaņas Rīgas apakšvirsnieku mācību bataljonā, pēc gada iestājās Viļņas kara skolā. Viņa dienests sākās Kauņā, bet turpinājās Rīgā. Šajā laikā Jukums nodibināja ģimeni, kurā piedzima trīs bērni. Tas, ka 1905. gada revolūcijas laikā viņš neizrādīja simpātijas revolucionāriem, deva iespēju iestāties Nikolaja Ģenerālštāba akadēmijā Pēterburgā. Pēc tās dienests turpinājās Kauņā, Daugavpilī un Grodņā.

Karjera

Izglītība deva iespēju Jukumam Vācietim iegūt kapteiņa pakāpi, darboties karaspēku daļu štābos un plānot operācijas. Tomēr viņš lielu uzmanību pievērsa saviem karavīriem – bieži tikās ar viņiem, pārrunāja pēdējos notikumus, uzmundrināja. Krievijas impērijas armijā tāda tēvišķa attieksme nebija izplatīta, jo karavīrus uzskatīja par zemāku cilvēku grupu, kam jāklausa saviem komandieriem bez iebildumiem un pat pazemīgi jāapkalpo viņi. Tāda tradīcija bija radusies laikā, kad armijā dienēja dzimtcilvēki.

Pirmā pasaules kara sākumā Jukums Vācietis jau bija apakšpulkvedis un bataljona komandieris. Pirmās kara kaujas viņš aizvadīja Polijā (tolaik tā bija Krievijas impērijas daļa), kur kaujā tika kontuzēts un ievainots kājā. Pēc izārstēšanās Jukums Vācietis strādāja par pasniedzēju Viļņas kara skolā. Frontē viņš atgriezās, kad sāka veidoties latviešu strēlnieku vienības, un Vācieti iecēla par 5. Zemgales pulka komandieri. Strēlnieku kaujas viņu padarīja leģendāru. Par kaujām karā Jukums Vācietis tika apbalvots ar diviem ordeņiem.

Februāra revolūcijas laikā Jukumu Vācieti aizrāva lielinieku jeb komunistu idejas, jo komunisti asi vērsās pret vācu baroniem, kurus arī viņš uzskatīja par latviešu zemnieku pretiniekiem. Jukumam Vācietim patika arī doma par visu tautu tiesībām uz pašnoteikšanos, bet Latvijas neatkarības iespējas viņš nesaskatīja un atbalstīja domu, ka Latvija varētu būt autonoma valsts demokrātiskā Krievijā. Latviešu strēlnieku vienība bija viena no retajām karaspēka daļām Krievijā, kurā revolūcijas laikā vēl saglabājās disciplīna. Kad 1917. gada oktobrī Krievijas komunisti Ļeņina vadībā sagrāba varu, viņi izmantoja strēlniekus gan savas valdības apsardzei, gan nemieru apspiešanai. Jukums Vācietis palīdzēja komunistiem pārņemt vadību pār Latvijā dislocēto impērijas armiju un, kad, izmantojot jukas Krievijā, Vācijas karaspēks okupēja visu Latviju un latviešu strēlnieki bija spiesti pārcelties uz Krieviju, viņš tiem sekoja.

Krievijā Jukums Vācietis palīdzēja komunistiem veidot Sarkanu armiju. Par tās kodolu kļuva Latviešu padomju strēlnieku divīzija, kas bija veidota no Latviju pametušajiem strēlniekiem. Jukums Vācietis tika iecelts par tās komandieri. Daudziem strēlniekiem nebija izvēles, jo viņi bija nonākuši svešā zemē un varēja palikt bez iztikas līdzekļiem.

Ļeņina valdībā līdztekus komunistiem sākumā darbojās vēl neliela sociālistu revolucionāru jeb eseru grupa. Attiecības starp partijām saasinājās un eseri sāka nemierus. Jukums Vācietis kopā ar strēlniekiem tos apspieda un tas palielināja uzticību viņam. Jukumam Vācietim uzticēja komandēt Austrumu fronti, kur tolaik norisinājās lielākās kaujas ar komunistu pretiniekiem, un visbeidzot iecēla par komunistu pārvaldītās Krievijas armijas pirmo virspavēlnieku. Vienlaikus viņš kādu laiku bija virspavēlnieks arī armijai, kas Latvijā ienāca līdz ar Pētera Stučkas valdību. Arī komunisti viņu apbalvoja ar diviem ordeņiem.

Mūža nogale

Neskatoties uz visiem panākumiem, komunisti uzskatīja Jukumu Vācieti tikai par “vecu speciālistu”, kuru var lietderīgi izmantot savās interesēs, bet pilnībā viņam neuzticējās. Jukums Vācietis arī neiestājās komunistu partijā. Ir pat informācija, ka viņš paziņojis Vācijas vēstniekam: strēlnieki labprāt atgrieztos Latvijā, ja Vācijas okupācijas iestādes to atļautu. Tādēļ pēc pirmajām neveiksmēm frontē Jukumu Vācieti atcēla no amata un pat apcietināja, apvainojot spiegošanā. Pēc atbrīvošanas viņam atļāva kļūt par profesoru Sarkanās armijas Ģenerālštāba akadēmijā, paaugstināja līdz 2. ranga armijas komandiera pakāpei, kas mūsdienās atbilst ģenerālpulkveža pakāpei.

Ir ziņas, ka Jukums Vācietis gribēja atgriezties Latvijā. Uz Latviju viņš nosūtīja savu sievu un bērnus. Tomēr neatkarīgās Latvijas valdība neļāva viņam atgriezties.

1937. gadā tā laika PSRS diktators Staļins nolēma likvidēt visus Krievijā palikušos latviešus, kas ieņēma nozīmīgus amatus. 1937. gadā lekciju starpbrīdī Jukumu Vācieti apcietināja, ar spīdzināšanu piespieda atzīties spiegošanā un pēc Staļina pavēles slepenajā poligonā “Komunarka” nošāva.

Personības raksturojums

Laikabiedri Jukumu Vācieti raksturo kā ietiepīgu cilvēku, kas nav spējis atteikties no sava viedokļa. Arī karaskolās jauniešiem bija konflikti ar pasniedzējiem, jo viņš palika pie sava viedokļa un nebaidījās to izteikt. Šī iemesla dēļ Jukumam Vācietim bija grūti saņemt labas atzīmes. Tomēr kaujas laukā viņš bija rūpīgs un izlēmīgs komandieris un līdz pēdējam brīdim palika bīstamās frontes vietās. Jukumam Vācietim nebija tuvas Krievijas impērijas tradīcijas, bet daži viņa izteicieni liecina, ka tikpat lielā mērā viņš necienīja komunistus un vainoja tos haosa radīšanā Krievijā. Iespējams, Jukums Vācietis juta vilšanos komunisma politikā. Viņš bija arī godkārīgs, labprāt lasīja ievērojamu karavadoņu, tostarp Napoleona, biogrāfijas, sapņoja par panākumiem un arvien augstākām dienesta pakāpēm. Tāpēc Jukums Vācietis sāpīgi pārdzīvoja atcelšanu no virspavēlnieka amata.

Oskars Kalpaks (1882–1919)

Izcelsme

Oskars Kalpaks dzimis Meirānu pagasta “Liepsalu” mājās. Šīs mājas viņa senči bija iekopuši purvainā vietā un noslēguši līgumu ar vietējo baronu par to izpirkšanu. Tomēr zeme te nebija auglīga, tāpēc Oskara tēvam Pēterim un viņa sievai Ilzei bija jāiegulda milzīgs darbs, lai sapelnītu vajadzīgos 2100 zelta rubļus. Pie darba tika likti arī visi trīs bērni.

Izglītība

Oskars Kalpaks sāka mācības vietējā Visagala pagastskolā, pēc tam – skolā Lubānā. Mācību laikā viņš strādāja tēva saimniecībā. Pēc pamatizglītības iegūšanas Oskars vēlējās turpināt izglītību, bet visa ģimenes nauda bija atdota baronam. Viņš paklausīja tēvoča Jura padomam un devās uz karaskolu, kur labu izglītību varēja iegūt bez maksas. Tas, ka visu mācību laiku nācās strādāt arī lauku saimniecībā, nedeva iespēju Oskaram Kalpakam pilnvērtīgi sagatavoties mācībām. Pleskavas kara skolā viņam iestāties neizdevās. Tad viņš nolēma doties uz Irkutsku Sibīrijā, kur vispirms apguva karavīra prasmes. Tikai ar trešo reizi viņam izdevās iestāties junkuru skolā Irkutskā, kur sagatavoja jaunākos virsniekus. Tur viņš mācījās tikai sekmīgi, tādēļ pēc skolas ieguva podporučika pakāpi (tā atbilst leitnantam).

Karjera

Iegūtā izglītība deva Oskaram Kalpakam iespēju kļūt par jaunāko virsnieku. Šāda līmeņa virsnieki dzīvi vadīja kopā ar karavīriem un bija tieši atbildīgi par viņu rīcību. Kalpaks piederēja pie tiem komandieriem, kuri uzskatīja, ka karavīri ir nevis jāvada ar pavēlēm, bet jāiedvesmo ar savu piemēru. To viņš arī darīja, pats būdams pat pārgalvīgs.

Oskars Kalpaks dienēja Varšavā un Kostromā. Pirmā Pasaules kara sākumā viņš bija rotas komandieris Galīcijā. Kad tika izveidotas latviešu strēlnieku vienības, Kalpaks esot lūdzis, lai viņu pārceļ uz tām, bet šo lūgumu noraidīja.

Par to, ka Oskars Kalpaks centās būt paraugs, liecina viņa daudzie apbalvojumi. Pirmo no tiem – sudraba medaļu “Par centību” – viņš bija saņēmis jau Irkutskā, kur palīdzēja valdībai apspiest

nemierus 1905. gada revolūcijas laikā. Pirmajā pasaules karā par drošsirdību viņš tika apbalvots ar 7 ordeņiem un Svētā Jura zobenu.

Politikā Kalpaks centās neiesaistīties, tomēr pēc Februāra revolūcijas viņš iestājās Krievijas eseru partijā. Iespējams, viņam bija tuva eseru ideja, ka zeme jāatņem baroniem un jānodod zemnieku pašpārvaldei. Eseri bija viena no vadošajām partijām Krievijā un darbojās pēc revolūcijas izveidotajās padomēs un Krievijas Pagaidu valdībā. Kad Krievijā varu sagrāba komunisti, Kalpaku ievēlēja par pulka komandieri, bet viņš nolēma svešos karos nepiedalīties un atgriezās mājās.

Tomēr tad, kad tika proklamēta Latvijas neatkarība un izveidota Kārļa Ulmaņa Pagaidu valdība, Kalpaks devās uz Rīgu, lai iestātos neatkarīgās Latvijas armijā. Lēmumu atbalstīt Kārļa Ulmaņa Pagaidu valdību Oskars Kalpaks pieņēma ļoti sarežģītos apstākļos. Latvijā atradās Vācijas impērijas karaspēks, kas to bija okupējis Pirmā pasaules kara laikā. Vācu spēkus uzraudzīja Antantes pārstāvji, tomēr Latvijas iedzīvotāji saprata, ka reāli šie pārstāvji nevar ietekmēt vācu darbību. Tāpēc daudzi uzskatīja, ka Kārļa Ulmaņa pagaidu valdība ir tikai aizsegs, ko vācieši izmanto, lai nostiprinātu Latvijā savu varu. Īsto brīvību daudzi gaidīja no komunistu valdības un Sarkanās armijas, kurā ietilpa arī no Latvijas aizgājušie strēlnieki.

1918. gada 31. decembrī Pagaidu valdība iecēla Oskaru Kalpaku par Latvijas zemessardzes latviešu vienību komandieri. Tomēr viņa vienībām bija jāpakļaujas vācu komandieriem. Kad iebrukumu Latvijā sāka Sarkanā armija, vācu komandieri nolēma atstāt Rīgu un atkāpties. Kalpaka bataljons nodrošināja Latvijas Pagaidu valdības pārcelšanos no Rīgas uz Jelgavu. 1919. gada 5. janvārī pulkvedis Kalpaks izdeva pirmo pavēli, kurā paziņoja, ka apsardzības ministrs viņu iecēlis par komandieri atsevišķam bataljonam, kuru veidoja virsnieku rezerves rota, Latgales apakšvirsnieku rota, Latgales virsnieku rota, Cēsu rota, 3. latviešu zemessargu rota. Rādot personīgu laba karavīra piemēru, īsā laikā Oskaram Kalpakam izdevās izveidot kaujas spējīgu vienību. Kārļa Ulmaņa Pagaidu valdība apmetās Liepājā, bet Oskars Kalpaks savu štābu izvietoja Rudbāržos.

Dzīves noslēgums

1919. gada martā situācija Latvijā bija mainījusies. Pētera Stučkas komunistu valdība īstenoja tik neveiksmīgu saimniecisko politiku, ka tās pārvaldītajās zemēs iestājās bads, zēla zagšana, spekulācija un laupīšana. Komunisti meklēja “vainīgos”, sāka plašus arestus un daudzus sodīja ar nāvi. Cilvēki bēga gan no komunistu pārvaldītajām zemēm, gan no Sarkanās armijas. Savukārt Antante ļāva vācu spēkiem nostiprināties Latvijā, lai tie neļautu komunistiem caur Latvijas zemēm iebrukt pašā Vācijā. Tika arī nolemts sākt pretuzbrukumu komunistiem. Oskara Kalpaka vienībai kopā ar Vācijas spēkiem vajadzēja ieņemt apdzīvotas vietas gar ceļu no Skrundas uz Saldu. Pie “Airītēm” vācu vienības noturēja Oskara Kalpaka vienību par komunistu karaspēku (atšķirības zīmju karavīriem tolaik nebija) un apšaudīja. No gūtajiem ievainojumiem Oskars Kalpaks mira.

Personības raksturojums

Oskaru Kalpaku laikabiedri raksturo kā drosmīgu un neatlaidīgu. Lai gan Neatkarības karā viņš ieguva pulkveža pakāpi, Kalpaks dzīvoja vienkārši un nekad neizrādīja savu pārākumu. Viņam patika būt vientulībā un spēlēt vijoli, pārdomājot dzīvi. Viņš bija ietiepīgs un varēja būt viltīgs, lai panāktu savu. Kalpaks labāk paklusējis un pēc tam rīkojies kā pašam šķitis labāk, nevis iesaistījies strīdos. Vācieši esot uzskatījuši viņu par viltīgu zemnieku, no kura jāuzmanās.

Latvijas personības Otrajā pasaules karā

Otrajā pasaules karā (1939–1945) divās pretējās pusēs atradās **Konstantīns Čakste** un **Vilis Lācis**. Konstantīns Čakste nacistu okupētajā Latvijā vadīja Centrālo padomi, kas rūpējās par Latvijas atbrīvošanu no okupantiem un neatkarības atjaunošanu, bet Vilis Lācis vadīja PSRS izveidoto Latvijas marionešu valdību, kas, nacistiem iebrūkot Latvijā, pārcēlās uz Maskavu un gaidīja iespēju atgriezties kopā ar PSRS okupantu karaspēku.

Konstantīns Čakste (1901–1945)

Izcelsme

Konstantīns Čakste dzimis Bulduros jurista un latviešu sabiedriskā darbinieka Jāņa Čakstes ģimenē. Tajā laikā Latvijas zemes atradās Krievijas impērijā un bija iedalītas vairākās guberņās. Jānis Čakste bija kļuvis par latviešu līderi Kurzemes guberņā, kas apvienoja Kurzemi, Zemgali un Sēliju un kuras centrs bija Jelgava. Viņš izdeva laikrakstu, darbojās vairākās latviešu biedrībās un kā advokāts aizstāvēja latviešu intereses tiesās un valdības iestādēs. Čakstu dzimta nāca no Sesavas un ļoti lepojās ar to, ka viņu senči ar grūtu darbu bija izpirkuši no vācu baroniem zemi, ieguvuši “Auču” mājas, pārvaldīja vējdzirnavas un ķieģeļu cepli. Tomēr arī viņi atzina, ka vācu baronu īpašās tiesības un tas, ka zemniekiem no baroniem jāizpērk sava zeme, nav taisnīgi. Konstantīns bija sestais bērns deviņu bērnu ģimenē. Viņa bērnībā ģimene piedzīvoja arī 1905. gada revolūciju. Lai gan daudzi latvieši tajā laikā atbalstīja revolucionārus, kas centās panākt pārmaiņas ar bruņotu cīņu, viņa tēvs darbojās kā politiķis un atbalstīja domu, ka svarīgi ir neļauties vardarbībai, ievērot tiesiskumu un panākt pārmaiņas demokrātiskā ceļā. Tāpēc Tuntāns, kā Konstantīns sevi bērnībā sauca, sapņoja kļūt par juristu un likumiskā ceļā veidot taisnīgāku sabiedrību. Par juristu kļuva arī viņa vecākais brālis Mintauts.

Izglītība

Skolas gaitas Konstantīns Čakste sāka slavenajā Jelgavas ģimnāzijā, kas bija labākā skola Kurzemes guberņā, un kur bija mācījies arī viņa tēvs. Mācību laikā sākās Pirmais pasaules karš, un drīz vien Kurzemes guberņu okupēja vācu karaspēks. Čakstes devās bēgļu gaitās. Vispirms Konstantīns Čakste mācījās latviešu bēgļu veidotajā skolā Tērbatā (Tartu) un tad krievu skolā Kazaņā, jo uz turieni pārcēla okupētās Kurzemes guberņas iestādes (viņa tēvu Jāni Čaksti pēc Februāra revolūcijas Krievijā iecēla par guberņas augstāko ierēdni – komisāru). Kad varu Krievijā sagrāba komunisti, Jānis Čakste amatu zaudēja un atgriezās Latvijā. Te Konstantīnam izdevās pabeigt Rīgas pilsētas 2. vidusskolu. Šajā laikā viņa tēvs jau vadīja Latvijas pagaidu parlamentu – Tautas padomi – un vēlāk kā Satversmes sapulces priekšsēdētājs bija jaunās Latvijas valsts galva. Pēc skolas Konstantīns Čakste kļuva par juridisko zinātņu studentu nupat nodibinātajā Latvijas Universitātē, bet vēlāk papildināja zināšanas Parīzē un Briselē.

Karjera

Lai gan viņa tēvs bija visā valstī iecienīts politiķis, Konstantīns Čakste politikā nolēma neiesaistīties. Tā vietā viņš izvēlējās kļūt par tiesību zinātnieku – speciālistu civiltiesībās. Čakste sāka darbu Latvijas Universitātē kā asistents un laika gaitā sasniedza profesora amatu. Viņu interesēja tirdzniecības un citas saimnieciskās tiesības. Doktora darbā viņš salīdzināja nomaksas tiesības Latvijā un ārvalstīs.

Čakstu ģimene nepieņēma Kārļa Ulmaņa apvērsumu, bet arī pret to aktīvi nevērsās.

Politikā Konstantīns Čakste iesaistījās Otrā pasaules kara laikā.

Kad 1940. gadā PSRS okupēja Latviju, okupanti vispirms solīja, ka “Tautas saeimas” vēlēšanas būs brīvas. Cerot, ka tā ir iespēja atjaunot Latvijā demokrātiju, Konstantīns Čakste piedalījās Demokrātiskā bloka saraksta tapšanā, ko demokrātijas piekritēji iesniedza okupantu izveidotajai valdībai. Tomēr sarakstu iesniedzējus arestēja un sarakstu noraidīja. Konstantīns Čakste novēroja arī viņam pazīstamu cilvēku arestus, un daži no viņiem pat pazuda bez pēdām. Okupantu ieceltā universitātes vadība lika saprast, ka Čakstes profesora karjera var būt apdraudēta. Situāciju krasi mainīja Vācijas nacistu iebrukums 1941. gada vasarā.

Vācu nacistu okupācijas laikā daži agrākie politiķi centās meklēt kompromisus ar okupantiem, tā cerot panākt garantijas Latvijas neatkarības atjaunošanai. Konstantīns Čakste nepiekrita šādai politikai. Ir ziņas, ka viņam bija sakari ar daudzām grupām Latvijas lielākajās pilsētās, kas apsvēra pretošanos nacistiem. Radās doma, ka okupētajā Latvijā jāveido slepena organizācija, kurā būtu politiķi no Kārļa Ulmaņa apvērsuma laikā likvidētās Saeimas, un kas pēc nacistu sakāves varētu likumīgi pretendēt uz nākamās neatkarīgās Latvijas valdības lomu. Tādas organizācijas veidojās arī Lietuvā un Igaunijā. 1943. gada 13. augustā tika nodibināta Centrālā padome, par kuras vadītāju kļuva Jānis Čakste. Padome izveidoja vairākas komisijas, kas darbojās kā ministrijas un izdeva memorandu. To parakstīja 188 Latvijas politiskie un kultūras darbinieki. Memorands nosodīja nacistu politiku un prasīja Latvijas neatkarības atjaunošanu. Padome arī centās nodibināt sakarus ar Rietumu valstu valdībām.

Mūža nogale

Nacisti noraidīja Centrālās padomes memorandu un jebkurus centienus atjaunot Latvijas valstiskumu. Nacistu slepenpolicija *Gestapo* atklāja pretestības organizācijas Baltijas valstīs un sāka to dalībnieku arestus. Konstantīnu Čaksti arestēja 1944. gada 29. aprīlī. Sākumā viņš atradās Rīgas Centrālcietumā, tad koncentrācijas nometnē Salaspilī. Kad Rīgai tuvojās PSRS karaspēks, Čaksti pārveda uz Štuthofas nometni pie Dancigas Polijā, bet 1945. gada februārī badā novārdzinātos ieslodzītos no tās kājām dzina uz Lauenburgas nometni. Konstantīns Čakste ceļā mira.

Personības raksturojums

Laikabiedri atceras Konstantīnu Čaksti kā jautru, dzīvespriecīgu cilvēku, kas pratis atrast kopīgu valodu ar dažādiem cilvēkiem un atturējies no strīdiem, lai gan savu viedokli vienmēr pratis aizstāvēt. Viņš daudz rūpējās par savu ģimeni (sievu un divām meitām). Čakstem vienmēr bija svarīgs taisnīgums, darbs un neatkarība. Viņš smagi pārdzīvoja Latvijas neatkarības zaudēšanu, lai gan uzskatīja, ka tā kādreiz tiks atjaunota. Konstantīns Čakste uzskatīja, ka vara nedrīkst būt vardarbīga, lēmumi jāpieņem vienojoties un demokrātiskā ceļā.

Vilis Lācis (1904–1966)

Izcelsme

Vilis Lācis dzimis Rīnūžos, kas mūsdienās ir Rīgas apkaimes Vecmīlgrāvja daļa.

Lielu daļu bērnības viņš pavadīja Garcēmā. Šajās vietās atradās ciemi, kuros pārsvarā dzīvoja zvejnieki un ostas strādnieki, bet tiem līdzās laiku pa laikam apmetās turīgi vasarnieki no Rīgas, kurus vietējie gan apbrīvoja, gan apskauda. Daudzi zvejnieku un strādnieku bērni sapņoja par karjeru, kas varētu padarīt viņus līdzīgus turīgajiem rīdziniekiem. Ostas krāvējs bija arī Viļa Lāča tēvs Tenis, bet viņa māte Karlīne – zvejnieka meita. Par to, kāda bija Viļa Lāča bērnība, ziņu ir maz. Ostas strādnieki bija samērā labi atalgoti, tāpēc trūkumu ģimene necieta. Tomēr nav šaubu, ka arī Vilim Lācim bija iespēja vērot lielos kontrastus starp strādnieku un turīgo rīdzinieku pasauli. Par to, ka tēvs gribēja, lai dēls veido karjeru, liecina tas, ka Lācim tika dots otrs vārds Vilhelms, kuru varētu izmantot tolaik turīgajās vācu aprindās. Vilim Lācim bija tikai 10 gadi, kad sākās Pirmais pasaules karš un ģimene devās bēgļu gaitās uz Altaju Sibīrijā.

Izglītība

Skolā Vilis Lācis sāka iet vēl Latvijā. Viņš apmeklēja tuvāko skolu – Daugavgrīvas draudzes skolu. Bēgļu gaitās skološanos nācās pārtraukt, bet to varēja atsākt Sibīrijā, kur Vilis Lācis pabeidza Barnaulas skolotāju semināru. Viņa izglītības līmenis atbilda ģimnāzijas beidzēja diplomam. Tālāko izglītību Vilis Lācis guva pašmācībā.

Karjera

Vilim Lācim bija tikai 14 gadi, kad varu Sibīrijā ieguva komunisti. Tā kā komunistiem trūka izglītotu cilvēku pārvaldei, viņi Vili Lāci iecēla par ciema padomes sekretāru. Viņš ieinteresējās par literatūru un vietējā latviešu komunistu laikrakstā “Sibīrijas cīņa” sāka publicēt pirmos literāros darbus. Tomēr Viļa Lāča attiecības ar komunistiem tajos laikos nav skaidras. Dažos vēlākajos literārajos darbos viņš tos kritizēja un aprakstīja to zvērības. 17 gadu vecumā Vilis Lācis atgriezās Latvijā. Pastāv uzskats, ka komunisti viņu sūtīja kā savu slepeno aģentu, bet tam nav pierādījumu. Krievijā iegūtā izglītība Latvijā nederēja, tāpēc Vilis Lācis strādāja par ostas krāvēju, kuģa kurinātāju un zvejnieku, mežstrādnieku, bet vakaros rakstīja stāstus un romānus, ko publicēja sociāldemokrātu izdevumi. Viņa literāro darbu varoņi bija jauni cilvēki, kas cīnījās par savu vietu dzīvē. Rakstnieka darbība deva viņam iespēju iegūt bibliotekāra amatu.

Slavens Vilis Lācis kļuva 1933. gadā, kad populārais žurnāls “Atpūta” sāka publicēt viņa romānu “Zvejnieka dēls”. Tas atnesa lielus ienākumus žurnāla izdevējai Emīlijai Benjamiņai un Vilis Lācis kļuva par turīgāko un iecienītāko Latvijas rakstnieku. Nonācis bagātnieku aprindās, viņš slavināja arī Kārļa Ulmaņa autoritāro režīmu un baudīja tā labumus. Pēc “Zvejnieka dēla” motīviem tika uzņemta muzikāla filma, kurā daudz tika citētas arī Ulmaņa idejas.

PSRS okupācija satrauca Vili Lāci, jo tā varēja apturēt viņa karjeru, tomēr okupanti nolēma izmantot slavenā rakstnieka vārdu. Viņi pasludināja, ka Lācis esot bijis komunistu partijā kopš 1928. gada un iecēla viņu par iekšlietu ministru. Kad Latvija tika pilnībā iekļauta PSRS, Vilis Lācis kļuva par tās valdības vadītāju un šo amatu saglabāja līdz pat 1959. gadam. Nacistu okupācijas laikā valdība uzturējās Maskavā, un pēc nacistu sagraves atkal atgriezās Rīgā.

PSRS veidotajām vietējām valdībām bijaniecīga vara. Tās kalpoja tikai kā izkārtnes, lai parādītu pasaulei, ka PSRS ir demokrātiska republiku savienība. Svarīgākie lēmumi tikai pieņemti Maskavā, bet vietējai valdībai vajadzēja tos īstenot. Tā nu savas darbības laikā Vilis Lācis parakstīja arī rīkojumus par represijām un deportācijām, kuras Latvijā veica PSRS valdība. Viņš arī turpināja literāro darbību un pārrakstīja savus darbus tā, lai tajos būtu paustas komunistiem vēlamās idejas.

Mūža nogale

Pēc Staļina nāves PSRS sākās īslaicīgs demokratizācijas posms jeb atkusnis. Latvijas komunisti cerēja, ka centrālā valdība dos vietējām valdībām lielākas brīvības. Tika pieņemti lēmumi, kas prasīja no vadošajiem un apkalpošanas sfēras darbiniekiem zināt latviešu valodu, tika publicēti dažu komunistu aizliegtu rakstnieku darbi. Tomēr PSRS valdība to nosodīja un komunistus, kas to veicināja, atcēla no amatiem. Viņi ieguva iesauku “nacionāļkomunisti”. Lai gan nav ziņu par to, ka kustību būtu atbalstījis Vilis Lācis, arī viņu 1959. gadā atcēla no visiem amatiem. Mūža nogali viņš pavadīja smagi slimojot un mira 61 gada vecumā no infarkta.

Personības raksturojums

Laikabiedru atmiņās Vilis Lācis parādās kā pretrunīga personība. Jaunībā viņš bijis izskatīgs, pašpārliecināts jauneklis, kam patika labi ģērbties, dejojot un pievērst sev turīgu meiteņu uzmanību. Viņu pat iesauca par Vecmīlgrāvja dendiju. Vilis Lācis bijis arī ietiepīgs un strādīgs, jo literārie darbi tapuši vakarā pēc smaga darba. Šajā laikā viņš nodibināja savu pirmo ģimeni ar skolasbiedreni Mariju. Viņiem piedzima trīs dēli.

Pirmajos slavas gados Viļa Lāča raksturs mainījās. Viņš kļuva atturīgs un uzturējās sabiedrībā tikai tik, cik tas bija nepieciešams karjerai. Sākās arī aizraušanās ar azartspēlēm.

Vēl vairāk viņa raksturs mainījās, kad sākās sadarbība ar komunistiem. Iespējams, Vilis Lācis saprata, ka tagad katru viņa soli uzrauga speciālie dienesti (čeka) un arī to, ka Staļina diktatūras apstākļos pat valdību vadītājus jebkurā brīdī varēja arestēt un apsūdzēt spiegošanā. 1940. gadā lifta šahtā iekrita un gāja bojā viņa dēls Ojārs. Radās aizdomas, ka kāds to organizējis (jāpiebilst, ka čekisti mēdza izmantot tādus uzbrukumus, lai iebiedētu un padarītu paklausīgākus tos, kas strādāja valdībā).

Kara gados Vilis Lācis aizsūtīja sievu Mariju ar dēlu Zigurdu uz kādu tālāku Krievijas pilsētu, bet pēc kara no pirmās ģimenes, kurā kara beigās bija piedzimis vēl viens dēls Edvīns, pilnībā šķīrās. Viņš atrada citu sievu, kuras vecāki no valdības puses varētu tik uzskatīti par “uzticamākiem”, jo bija komunisti. Viņiem piedzima divi bērni. Līdztekus slimībām mūža nogalē Vilis Lācis cieta arī no alkoholisma.

Biogrāfiju veidošanā izmantotie avoti:

- Andersons, Edgars, Siliņš, Leonīds. (1994). *Latvijas Centrālā Padome LCP. Latviešu nacionālā pretestības kustība 1943–1945*. Upsala: LCP, 411. lpp. ISBN 916-301-46-6.
- Avots, Viesturs (2007). “Sarkanais” Vecmīlgrāvja dendijs Vilis Lācis. Pieejams: <https://sejas.tvnet.lv/5679827/sarkanais-vecmilgravja-dendijs-vilis-lacis>
- Čakste, Konstantīns. Pieejams: www.historia.lv
- Gaņins Andrejs (2017). *Sarkanās armijas veidotāju savstarpējās attiecības: J. Vācietis, M. Bončs-Brujevičs, S. Kameņevs*. Pieejams: <http://orenbkazak.narod.ru/PDF/Lat.pdf>.
- Ģērmanis, Uldis. *Jukums Vācietis, Pa aizputinātām pēdām*, Stokholma, Daugava, 1956.
- Jēkabsons, Ēriks (2018). *Nezināmais Vācietis. Krieviski. Ar jūtamu akcentu*. Pieejams: <https://web.archive.org/web/20051214035158/>
- Lapiņš, Leonards (1999) *Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes Tiesību zinātņu nodaļas absolventu dzīves un darba gaitas (1919–1944)*. Rīga: Senatora Augusta Lēbera fonds, 81. lpp. ISBN 9984-4643-09-3.
- Mugurēvičs, Ēvalds (2007). *Oskars Kalpaks. Pirmā pasaules kara un Latvijas Atbrīvošanas cīņu varoņa dzīves un kauju ceļš*. Rīga, Jumava, ISBN 978-9984-38-392-7.
- Salnāja, Mersede (2004) *Vilis Lācis: kādas sievietes stāsts*. Rīga: Madris, 81. lpp., ISBN 979-9984-316-00-9.
- Vācietis, Jukums (1989). *Latviešu strēlnieku vēsturiskā nozīme*. Rīga. Avots, 304. lpp. ISBN 540 1003 072.
- <http://www.la.lv/dati/vacietis.pdf>